

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ και ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Τόμος 2, Αριθμός 3 (ISSN 1011-3622)

Μάρτιος 1990

Ειδική έκδοση αφιερωμένη στο θέμα:

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 2000

ΑΡΘΡΑ

- *Η Τεχνική-Επαγγελματική Εκπαίδευση (στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης)*
Γεώργιος Ράλλης
- *Εκπαίδευση και Ανάπτυξη*
Κώστας Σημίτης
- *Ίσες ευκαιρίες και γλωσσική κατάρτιση*
Δημήτριος Τομπαΐδης
- *Η Τεχνολογική Εκπαίδευση το 2000*
Θεοδόσης Παπαθεοδοσίου
- *Σπουδές, κατευθύνσεις και προοπτικές των ΤΕΙ*
Νίκος Ηλιάδης
- *Επαγγελματική διάρθρωση του εργατικού δυναμικού: Διαχρονική εξέλιξη και προοπτικές για το 2000*
Ροσέτος Φακιολάς

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- *Η ελληνική εκπαίδευση στα πλαίσια της Νέας Ευρώπης*
Ανδρέας Καζαμίας και Μιχάλης Κασσωτάκης
- *Η Τεχνική-Επαγγελματική και Τεχνολογική εκπαίδευση: Προβλήματα και προοπτικές ενόψει του 2000*
Γιώργος Ψαχαρόπουλος και Σταμάτης Παλαιοκρασάς
- *Η εργασία στο μέλλον: Κοινωνικές διαστάσεις και πρακτικές*
Κούλα Κασιμάτη
- *Τα δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά του σπουδαστικού πληθυσμού στην Ελλάδα*
Γεώργιος Τζιαφέτας και Ιωάννης Τζουγάς

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ και ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Τόμος 2, Αριθμός 3 (ISSN 1011-3622)

Μάρτιος 1990

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	— Από την Συντακτική Επιτροπή	173
	ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ	
	— Εκπαίδευση και επάγγελμα στην Ελλάδα το 2000: Δημογραφικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο	175
	ΑΡΘΡΑ	
Διευθυντής: Σταμ. Παλαιοκρασσάς Αίγλης 10 Αθήνα, 11364	— Η Τεχνική-Επαγγελματική Εκπαίδευση (στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) Γεώργιος Ράλλης	177
	— Εκπαίδευση και Ανάπτυξη Κώστας Σημίτης	180
Συντακτική Επιτροπή: Νίκ. Ηλιάδης Βασ. Θεοδωρακόπουλος Μιχ. Κασσωτάκης Αναστ. Κωστάκη Σταμ. Παλαιοκρασσάς Ροσ. Φακιολάς	— Ίσες ευκαιρίες και γλωσσική κατάρτιση Δημήτριος Τομπαΐδης	182
	— Η Τεχνολογική Εκπαίδευση το 2000 Θεοδόσης Παπαθεοδοσίου	185
	— Σπουδές, κατευθύνσεις και προοπτικές των ΤΕΙ Νίκος Ηλιάδης	191
	— Επαγγελματική διάρθρωση του εργατικού δυναμικού: Διαχρονική εξέλιξη και προοπτικές για το 2000 Ροσέτος Φακιολάς	195
	ΕΡΓΑΣΙΕΣ	
Εκδότης: ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΙΩΝ»	— Η ελληνική εκπαίδευση στα πλαίσια της Νέας Ευρώπης Ανδρέας Καζαμίας και Μιχάλης Κασσωτάκης	199
Οικον. Διαχειριστής: Στέλλα Παρίκου Συμπληγάδων 7, Περιστερί, Αθήνα Τ.Κ. 12131 Τηλ.: 5747729	— Η Τεχνική-Επαγγελματική και Τεχνολογική εκπαίδευση: Προβλήματα και προοπτικές ενόψει του 2000 Γιώργος Ψαχαρόπουλος και Σταμάτης Παλαιοκρασσάς	217
	— Η εργασία στο μέλλον: Κοινωνικές διαστάσεις και πρακτικές Κούλα Κασσιμάτη	231
	— Τα δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά του σπουδαστικού πληθυσμού στην Ελλάδα Γεώργιος Τζιαφέτας και Ιωάννης Τζουγάς	237

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Κώστας Σημίτης

Όλα δείχνουν πως ο Κόσμος του 21ου αιώνα, που ήδη χαράζει, θα είναι ένας κόσμος πιο ειρηνικός αλλά και πιο ανταγωνιστικός. Θα είναι ένας ταχύτατα - στις πρώτες, τουλάχιστον, δεκαετίες του αιώνα - μεταβαλλόμενος κόσμος και οι μεταβολές του θα συνεπιφέρουν εξ ίσου γρήγορες ανακατατάξεις στον διεθνή καταμερισμό της εργασίας.

Ταυτόχρονα ο Κόσμος του 21ου αιώνα θα είναι περισσότερο "ενιαίος". Οι διάφορες κοινωνίες και οικονομίες θα είναι οργανικά πια ενσωματωμένες σε ένα οικουμενικό πλαίσιο. Οι κλειστές πολιτικές του προστατευτισμού και των άλλων αμυντικών μηχανισμών, οι οποίες χαρακτήριζαν σημαντικές περιόδους της βιομηχανικής εποχής, θα είναι πρακτικά αδύνατες. Η Ανάπτυξη - με την πιο πλατιά έννοια - θα αποτελεί όρο επιβίωσης των λαών και όχι απλά παράγοντα αύξησης της ευημερίας τους.

Η Ανάπτυξη όμως στη μεταβιομηχανική εποχή δεν θα είναι τόσο συνάρτηση των φυσικών αλλά κυρίως των ανθρώπινων πόρων. Τα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά του ανθρώπινου κεφαλαίου και οι αντίστοιχες επενδύσεις θα διαμορφώνουν σε καθοριστικό βαθμό το συγκριτικό πλεονέκτημα. Γιατί ο άνθρωπος παράγοντας πέραν του ότι - όπως και μέχρι σήμερα - μετατρέπει την πρώτη ύλη σε προϊόν, θα αναπτύσσει και θα προσαρμόζει τεχνολογίες, θα εφευρίσκει και θα καινοτομεί, και - το πιο σημαντικό - θα οργανώνει και θα προγραμματίζει.

Τα ήδη διαφαινόμενα χαρακτηριστικά της μεταβιομηχανικής Ανάπτυξης, ωστόσο, διαφοροποιούν πολλά από τα στοιχεία που συγκροτούσαν τη φυσιογνωμία του ως σήμερα "βιομηχανικού παραγωγού".

Η ενσωματωμένη στην παραγωγή επιστήμη και τεχνολογία συνεπάγεται εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού και απαιτούν διαφορετικές ικανότητες για την εφαρμογή και τη χρήση της γνώσης.

Οι δυνατότητες πληροφόρησης, επεξεργασίας στοιχείων, ανάλυσης και εξεύρεσης δημιουργικών λύσεων έχουν ανατρέψει τα φορδιστικά πρότυπα που αξιοποιούσαν τυποποιημένη - χειρωνακτικού τύπου - εργασία και απαιτούν εργαζόμενους που κρίνουν και αποφασίζουν.

Το πέρασμα όμως από τη βιομηχανική στη μεταβιομηχανική εποχή σηματοδοτείται και από αλλαγές στο κοινωνικό και στο πολιτιστικό επίπεδο του αναπτυξιακού γίγνεσθαι.

Οι παραδοσιακοί κοινωνικοί θεσμοί και οι ιδεολογίες εξασθενίζουν με συνέπεια την αντίστοιχη εξασθένηση της υποσυνείδητης παιδείας που οι προηγούμενες κοινωνίες εγχάραζαν στα νεότερα μέλη τους με την "ανατροφή" και τα ηθικά και πολιτισμικά πρότυπα.

Και τα πολιτιστικά και πολιτισμικά προϊόντα -

μέσω των επικοινωνικών - έχουν εξασφαλίσει την απόλυτα ελεύθερη διακίνησή τους πάνω από εθνικά σύνορα και ωκεανούς, διαμορφώνοντας έτσι - και σε ανταγωνιστική βάση - ένα νέο παγκόσμιο πολιτισμικό περιβάλλον.

Το εκπαιδευτικό σύστημα, λοιπόν, έχει να αντιμετωπίσει πολλαπλές πιέσεις και προκλήσεις.

Αλλά το εκπαιδευτικό σύστημα βρίσκεται σε κρίση. Κρίση που είναι έντονη ακόμα και στις χώρες που έχουν λύσει από καιρό τα προβλήματα της υποδομής, που παραμένουν άλυτα στον τόπο μας. Κρίση που είναι υπαρκτή και σε χώρες που διαθέτουν εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο ανταποκρίθηκε στις ανάγκες της βιομηχανικής κοινωνίας πολύ καλύτερα απ' ό,τι το δικό μας. Κρίση που οφείλεται στην αδυναμία να διατυπωθούν απαντήσεις στα νέα προβλήματα που θέτει η μεταβιομηχανική ανάπτυξη και η κοινωνία του 21ου αιώνα.

Στη χώρα μας, βέβαια, αυτή η κρίση είναι πολύ πιο βαθειά, και αλληλοτροφοδοτείται από την κοινωνική κρίση που είναι "εγκαταστημένη" για δύο τουλάχιστον δεκαετίες στην Ελλάδα.

Το εκπαιδευτικό μας σύστημα αφού βοήθησε στη μετάλλαξη της κοινωνίας από αγροτική σε αστική - ημιβιομηχανική συνεχίζει να παράγει δημόσιους υπαλλήλους και να συμβάλλει στη διαιώνιση ενός αντιπαραγωγικού κοινωνικού μοντέλου που συνδυάζει τον μικροκαπιταλισμό με τον κρατισμό.

Ακόμα και μετά την τελευταία μεταρρύθμιση το εκπαιδευτικό μας σύστημα ενώ κατάφερε να απελευθερωθεί από ιδεολογικά δεσμά του παρελθόντος, δεν μπόρεσε να αποκτήσει τη δυνατότητα να παράγει ούτε παραγωγούς ούτε παιδεία.

Η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση δεν παρέχει στους νέους μας το βασικό πνευματικό εξοπλισμό να αντιμετωπίσουν τη ζωή, ούτε τους βοηθάει να αναδειχτούν οι προσωπικές τους ικανότητες για την ένταξή τους στην παραγωγή.

Το λύκειο έχει μετατραπεί σε φροντιστήριο για τα πανεπιστήμια, αφού όλοι οι τελειόφοιτοί του πρακτικά είναι υποψήφιοι για τα Α.Ε.Ι.

Η επαγγελματική εκπαίδευση, και στο δευτεροβάθμιο και τριτοβάθμιο επίπεδο δεν έχει βρει ακόμη παραγωγική διέξοδο άρα ούτε και κοινωνική καταξίωση.

Τέλος τα ΑΕΙ παράγουν κατά κύριο λόγο πτυχία και ελάχιστη ανώτατη παιδεία, γιατί η κοινωνία και το κράτος φαίνεται να επιζητούν το πρώτο και όχι το δεύτερο.

Η εικόνα του εκπαιδευτικού μας συστήματος στο σύνολό του δείχνει πως απουσιάζει η γενική και ολοκληρωμένη εκπαιδευτική θέωρηση και ο αντίστοιχος προγραμματισμός. Και δεν θα μπορούσε

να συμβαίνει διαφορετικά σε μια κοινωνία και οικονομία που ποτέ ως τώρα δεν κατάφερε να προσδιορίζει τα οράματά της για το μέλλον και να θέσει τους αντίστοιχους στόχους.

Έχει διαπιστωθεί πως ουδέποτε δεν υλοποιήθηκε κάποια αρχική κρίσιμη και αναγκαία μάζα επενδύσεων στο συνολικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η χρηματοδότηση της εκπαίδευσης διατηρήθηκε και διατηρείται σε επίπεδα χαμηλά που είναι ανεπαρκή ακόμα και για την απλή συντήρηση της υλικής και της ανθρώπινης υποδομής. Αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής δεν ήταν μόνο η έλλειψη πόρων αλλά και η ανεπαρκής αξιοποίηση όσων ήταν διαθέσιμοι.

Το μέγεθος των προβλημάτων που αντιμετωπίζει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα προσδιορίζει και το μέγεθος της προσπάθειας που πρέπει να αναλάβουμε. Προσπάθεια από την οποία θα εξαρτηθεί πλέον η επιβίωσή μας ως κοινωνία, ως οικονομία, ως πολιτισμός, ως έθνος σε τελική ανάλυση.

Η συνολική αναβάθμιση του εκπαιδευτικού μας συστήματος θα συντελεστεί κάτω από τις πιέσεις αλλά και τις ευκαιρίες που παρέχει η συγκυρία. Και οι μεν πιέσεις είναι δεδομένες. Οι ευκαιρίες όμως δεν είναι. Απαιτούν προγραμματισμό, σχέδιο και αγώνα για να τις αξιοποιήσουμε.

Το πρώτο ζητούμενο, λοιπόν, είναι ο εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού συστήματος προς τέσσερις βασικές κατευθύνσεις:

- α) για την αλλαγή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ώστε να παράγεται "παιδεία" με την πλατύτερη έννοια του όρου.
- β) για την αλλαγή του περιεχομένου και του τρόπου της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ώστε να παράγονται πολίτες. Πολίτες ικανοί να αξιοποιήσουν τον άνεμο της αυξημένης πολιτικής και πνευματικής ελευθερίας που πνέει σήμερα σε όλη την Ευρώπη. Αλλά και πολίτες υπεύθυνοι που ασκούν τα δικαιώματά τους εκπληρώνοντας παράλληλα και τις υποχρεώσεις τους.
- γ) για την προσαρμογή της εκπαίδευσης στις ανάγκες της παραγωγής και τις τεχνολογικές

απαιτήσεις της μεταβιομηχανικής εποχής καθώς και της νέας αγοράς εργασίας που διαμορφώνεται, και

- δ) για την ανάδειξη του ρόλου της εκπαίδευσης στη διαμόρφωση της κοινωνίας και στην προώθηση νέων, ανώτερων μορφών κοινωνικής οργάνωσης.

Παράλληλα, σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο, το εκπαιδευτικό μας σύστημα πρέπει να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που προσφέρονται. Η συμμετοχή μας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες δημιουργεί τέτοιες ευκαιρίες.

Θα πρέπει όμως να συνειδητοποιηθούν δύο πραγματικότητες:

- α) τα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών - μελών - όπως και η οικονομία - αναγκαστικά θα αναπτύσσονται σε ενιαίο και ανταγωνιστικό πλαίσιο.
- β) η απουσία "κοινής" εκπαιδευτικής πολιτικής στις Ε.Κ. σε συνδυασμό με τις δυνατότητες χρηματοδότησης στους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης επιτρέπουν την προώθηση των εθνικών επιλογών ως προς τα προγράμματα, τις κατευθύνσεις, τους στόχους και τις κλαδικές και τις τομεακές προτεραιότητες του εκπαιδευτικού συστήματος. Αρκεί βέβαια αυτές οι επιλογές να έχουν διαμορφωθεί.

Η προσπάθεια στα δύο αυτά επίπεδα αποτελεί ίσως την μεγαλύτερη πρόκληση των καιρών τόσο για τους συντελεστές της εκπαίδευσης - εκπαιδευτικούς, μαθητές, φοιτητές - όσο και για την κοινωνία και την πολιτεία στο σύνολό τους. Η πρόκληση αυτή δεν μπορεί να απαντηθεί χωρίς μια ελάχιστη συναίνεση. Συναίνεση που δεν θα απαλλοτριώνει τις ιδεολογικές θέσεις που είναι φυσικό και υγιές να διακρίνουν τους διάφορους πολιτικούς και κοινωνικούς φορείς αλλά που θα προσδιορίζει κατά τρόπο αποτελεσματικό τους κανόνες του παιχνιδιού μέσα από τους οποίους θα συντίθενται οι κοινωνικές αντιθέσεις.

Στη χώρα μας μπορεί κανείς να διακρίνει τα πρώτα σημάδια μιας τέτοιας εξέλιξης. Για τούτο και είμαι αισιόδοξος.